

Genocid: od definiranja do presude za Srebrenicu / Genocide: From Definition to Verdict for Srebrenica

Muamer Džananović

University of Sarajevo, Institute for Research of Crimes
Against Humanity and International Law

Abstract

Rad obuhvata kraću analizu zločina genocida kroz povijesni i pravni kontekst, naglašavajući da se XX stoljeće često naziva "stoljećem genocida" zbog počinjenih brojnih masovnih zločina. U radu se oslanjamo na pravnu definiciju genocida te napore Raphaela Lemkina kako bi bila usvojena *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* iz 1948. godine. Između ostalog, istražujemo složenost dokazivanja genocidne namjere, razmatramo ulogu ideologije u izvršenju genocida, te ukazujemo na izazove klasifikacije zločina kao genocida.

Unatoč međunarodnim naporima da se spriječe i kazne počinitelji genocida, počinjenje zločina s elementima genocida nastavljeno je tokom XX i XXI stoljeća, što ilustrira primjer genocida u Bosni i Hercegovini. U radu posebnu pažnju posvećujemo hronologiji genocida u Srebrenici i vremenu prije i poslije jula 1995. godine, kao primjeru namjere i izvršenja genocida. Također ukazujemo na kontinuirano negiranje presuđenog genocida u Srebrenici i njegovih posljedica po bosanskohercegovačko društvo i državu.

Ključne riječi: genocid, dvadeseto stoljeće, Konvencija o genocidu, Raphael Lemkin, genocidna namjera, Bosna i Hercegovina, Srebrenica, Bošnjaci, juli 1995, presude za genocid, negiranje genocida

The paper provides a brief analysis of the crime of genocide through historical and legal contexts, emphasizing that the twentieth century is often referred to as the "century of genocide" due to the numerous mass atrocities committed. The paper relies on the legal definition of genocide and the efforts of Raphael Lemkin that led to the adoption of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Among other things, we explore the complexity of proving genocidal intent, examine the role of ideology in the execution of genocide, and highlight the challenges in classifying crimes as genocide.

Despite international efforts to prevent and punish perpetrators of genocide, crimes with elements of genocide continued throughout the 20th and 21st centuries, as illustrated by the example of the genocide in Bosnia and Herzegovina. The paper pays special attention to the chronology of the genocide in and around Srebrenica in July 1995 as an example of genocidal intent and execution. It also points out the ongoing denial of the adjudicated genocide in Srebrenica and its consequences for Bosnian society and the state.

Keywords: genocide, twentieth century, Genocide Convention, Raphael Lemkin, genocidal intent, Bosnia and Herzegovina, Srebrenica, Bosniaks, July 1995, denial of genocide

1.0 Uvod

Dvadeseto stoljeće zbog velikog broja žrtava ubijenih u zločinima počinjenim tokom njega često se naziva “stoljećem genocida” (Bruneau, 2005; Valentino, 2004; Totten i Parsons, 2009; Wallimann et al., 2000).¹ Najteži oblici zločina koji odgovaraju onome što je pravno definirano genocidom nisu karakteristika samo tog stoljeća. Dokazi o počinjenim zločinima koja imaju sva obilježja zločina genocida sežu u daleku prošlost. Posmatrajući kontinuitet ovih zločina, možemo zaključiti da su oni jedno od obilježja ljudske historije. Od međuplemenskih istrebljivanja iz vremena prvobitnih ljudskih zajednica do uništavanja pripadnika grupa drugačijeg nacionalnog, etničkog, rasnog ili vjerskog opredjeljenja prošao je dug historijski razvoj društva. Dakle, od prvobitnih zajednica do savremenog doba nasilje je bilo sredstvo kojim se ostvarivao pojedinačni ili grupni cilj.²

Nakon završetka Drugog svjetskog rata izrečeno je i obećanje “nikad više”, inspirirano prije svega ogromnim razmjerama zločina i holokustom nad Jevrejima. Uprkos cilju da se čovječanstvo oslobodi od takvih zločina, oni su ipak počinjeni na mnogim prostorima, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Brutalna ubijanja sa obilježjem zločina genocida nastavljena su i u XXI stoljeću.

---

¹ Siniša Malešević navodi da “na početku kasnog srednjeg vijeka bilo je u svim ratovima diljem poznatog svijeta tek 60.000 stradalih, a 20. stoljeće samo odgovorno je za više od 110 milijuna direktnih žrtava rata” (Malešević, 2011, 17).

² Ben Kiernan naglašava da su masovna ubijanja bila prisutna i u neolitskom dobu. On kaže: “Masovno ubijanje nije neobičnost novog doba... Razvoj agrikulture u neolitskoj eri obezbijedio je viškove koji su mogli podržati sistematično ratovanje. Postoje dokazi o uništenju cijelih društava” (Kiernan, 2007, 1-2. O tome i: Mišambled, 2015; Rubinstein, 2004).

Raphael Lemkin naglašava da “smišljeno brisanje čitavih naroda nije potpuno novo u svijetu. Ono je novina u civiliziranom svijetu samo iz razloga što smo tek u modernoj eri počeli misliti i donositi zaključke o ovoj pojavi.” (Lemkin, 1945, 39)

2.0 Imenovanje zločina genocida

Doprinosom Raphaela Lemkina intenzivnije se radilo na imenovanju i analizi “zločina kojem nije ravan niti jedan drugi”. U svojim analizama on je ulagao poseban napor u proučavanju onoga što je Winston Churchill nazvao “zločinom bez imena”. (Bruneteau, 2005) Iako je “zločin nad zločinima”³ zvanično nazvan genocidom usvajanjem *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* 1948. godine, Lemkin je pokazivao interes za posebno imenovanje ovih masovnih zločina još prije onih počinjenih tokom Drugog svjetskog rata. Lemkin je govorio o uništavanju etničkih, nacionalnih i religioznih grupa još 1933. godine u Madridu, na *Petoj međunarodnoj konferenciji za ujedinjavanje krivičnog zakona*.⁴ Na navedenoj konferenciji nije mu uspjelo da praksu koju je nazvao “zločinom po međunarodnom pravu”, uvrsti u pravne okvire. Njegovi prijedlozi pojmova “barbarski zločin” i “vandalski zločin” nisu bili prihvaćeni. “Ovu praksu nazvao je ‘barbarizmom’, a ‘vandalizmom’ je označio uništavanje ‘umjetničkih djela i nacionalnih kultura’” (Power, 2002, 21). U prvom slučaju mislio je na fizička uništenja brojnih naroda, a u drugom slučaju drugih oblika zločina, odnosno pokušaja uništenja, prije svega, onoga što čini kulturu jednog naroda. Osnovni cilj kojem se približavao bio je uspostavljanje temelja u međunarodnom pravu kako bi se u budućnosti spriječili i kaznili tako teški oblici zločina.

Izraz “genocid” prvi put upotrijebljen je 1944. godine u Lemkinovoj knjizi *Axis Rule in Occupied Europe* (Lemkin, 1944). Od tada se upotreba

³ William Shabas jedan je od teoretičara koji naglašavaju da je genocid na vrhu “piramide” zločina. On ističe: “Činjenica da se jedan zločin smatra manje ozbiljnim nego drugi ne znači da se trivijalizira ili previđa. Ali u svakoj hijerarhiji nešto mora stajati na vrhu. Zločinu genocida pripada najviše mjesto na piramidi” (Schabas, 1996, 9). Neki autori ovakvu kvalifikaciju odbacuju i nazivaju je neopravdanom. Smatraju da se na takav način drugi zločini protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom minimiziraju i da se na takav način smanjuje moralna osuda drugih zločina. (Šire o tome: Dimitrijević et al., 2010, 101-107)

⁴ *Raphael Lemkin and the genocide convention*, Facing History and Ourselves, Brookline, 2007, dostupno na: https://www.facinghistory.org/sites/default/files/publications/raphael_lemkin_0.pdf; (O tome i: Bećirević, 2009, 23-24)

ovog pojma neprestano širila, ne samo u raspravama naučnika, već i u diskursu političara i šire javnosti. Lemkinova početna promišljanja bila su opsežna, a on je istakao da smrt i ubijanja nisu krajnji cilj procesa genocida. Umjesto toga, smrt žrtava genocida dolazi kao rezultat izvršenja određenih oblika zločina, a u takvim okolnostima, smrt pripadnika određene grupe ljudi postaje gotovo neizbježna posljedica. On je naveo: “Genocid nužno ne podrazumijeva uništenje jedne nacije, osim kada je ono izvršeno masovnim ubijanjem svih pripadnika jedne nacije. Umjesto toga, njegova svrha je da označi organizovani plan, koji podrazumijeva različite radnje u cilju uništenja esencijalnih osnova života same grupe ljudi, koje znači negiranje samog naroda. Ciljevi takvog plana bili bi raspad političkih i društvenih institucija, kulture, jezika, nacionalnih osjećanja, religije, kao i ekonomskog postojanja nacionalnih grupa, te uništenje lične bezbjednosti, slobode, zdravlja, dostojanstva, pa čak i života pojedinaca koji pripadaju tim grupama” (Lemkin, 1944). On je termin “genocid” osmislio na osnovu grčke riječi *genos* (rasa, pleme) i latinskog dodatka – *cide* (od *caedere*, ubiti) (Lavić, 2014, 266).

Radeći na definiranju genocida, Lemkin je 1947. godine u tekstu za *American Journal of International Law* dodatno pojasnio da “zločin genocida obuhvata različita djela, uključujući ne samo oduzimanje života već i sprečavanje života (putem abortusa, sterilizacije), kao i postupaka koji u znatnoj mjeri ugrožavaju život i zdravlje (vještački izazvane infekcije, prisilni rad u posebnim logorima, namjerno razdvajanje porodica u cilju raseljavanja...)” (Lemkin, 1947, 147). Martin Shaw jedan je od onih koji se poslije Lemkinovih značajnih početnih napora upustio u analizu suštine procesa genocida. On je utvrdio da genocid pored fizičkog nasilja nezaobilazno uključuje i brojne druge radnje te da “definisanje genocida masovnim ubijanjem previđa društvene ciljeve koji leže iza genocida” (Shaw, 2007, 34). Drugi teoretičari poput Hannah Arendt govoreći o genocidu prepoznaje isti kao napad na prirodnu ljudsku raznolikost, odnosno “na suštinsku odliku ‘ljudskog statusa’, bez koje reči ‘čovečanstvo’ i ‘čovečnost’ gube svaki smisao” (Arendt, 2000, 242).

Članom II *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (Konvencija o genocidu), koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija (UN) odobrila 9. decembra 1948. godine, a koja je stupila na snagu 12. januara 1951. godine, pod genocidom se podrazumijeva: “bilo koja od sljedećih radnji, počinjenih s namjerom da se potpuno ili djelomično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa: a) ubistvo članova grupe; b) uzrokovanje teških tjelesnih ili mentalnih povreda članova grupe; c) namjerno podvrgavanje grupe takvim životnim uvjetima koji dovode do njenog potpunog ili djelomičnog fizičkog uništenja; d) uspostavljanje mjera s namjerom sprečavanja rađanja u okviru grupe; e) prinudno premještanje djece iz jedne grupe u drugu.” Članom I naglašeno je da “Ugovorne strane potvrđuje da je genocid, bilo da je počinjen u vrijeme mira ili u vrijeme rata” zločin po međunarodnom pravu, te da se obavezuju da će ga spriječiti ili kazniti.⁵

Svako krivično djelo sastoji se od dva elementa: objektivni (*actus reus*) i subjektivni (*mens rea*).⁶ Osnovno obilježje zločina genocida, ono što ga razlikuje od ratnih zločina ili zločina protiv čovječnosti, jeste postojanje namjere da se uništi, u potpunosti ili djelomično, nacionalna,

⁵ Članom III je definirano da će sljedeća djela biti kažnjiva: a) genocid; b) planiranje izvršenja genocida; c) direktno i javno podsticanje na izvršenje genocida; d) pokušaj genocida; e) saučesništvo u genocidu. UN, *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, <https://www.un.org/en/genocide-prevention/1948-convention>, posjeta 12. januar 2024; O Konvenciji kao izvoru međunarodnih obaveza, te o međunarodnim obavezama država, ali i međunarodnih organizacija koje deriviraju iz same Konvencije vidi detaljnije kod Omerović (2021, 161-218).

⁶ “Objektivne elemente ili *actus reus* zločina čine praktično svi elementi bića zločina izuzev mentalnog, tj. subjektivnog elementa, a prema Rimskom statutu, to su prije svega radnje, posledice i okolnosti. Ove poslednje mogu biti činjenične prirode (na primjer, godine žrtve) ili normativne prirode (na primjer, zaštitni objekt). Kod ratnih zločina ili zločina protiv čovječnosti – kontekstualne okolnosti, tj. kontekstualni element tih zločina ima odlučujuću ulogu u utvrđivanju individualne krivične odgovornosti pojedinca (na primjer, za postojanje ratnih zločina traži se veza sa oružanim sukobom). Da bi učinilac odgovarao za izvršeni međunarodni zločin, osim objektivnih elemenata, potrebno je utvrditi i njegov subjektivni element (*mens rea*), koji se praktično odnosi na krivicu” (Degan et al., 2011, 140).

etnička, rasna ili religiozna grupa, kako se to Konvencijom o genocidu precizira. “Ta namera ne zahteva postojanje organizovanog plana ili zločinačkog udruženja, ni sistematičnost ubijanja, ni masovnost žrtava... Genocidna namera usmerena je prema grupi kojoj svaka pojedinačna žrtva pripada; ono što zločinac želi postići je potpuno ili delimično uništenje grupe kao takve, a ubistvo pojedinaca zapravo je sredstvo ka tom cilju” (Dimitrijević et al., 2010, 102). Frank Chalk pojašnjava da “zločinačka namjera nije krucijalna za definiciju genocida, onda bi sve vrste nenamjernih smrtnih posljedica ljudskih akcija bile klasificirane kao genocid” (Chalk, 1994, 57). Međutim, namjeru za genocid teško je dokazati. Helen Fein je u prilog tome naglasila da je namjera najteži element za dokazivanje, te “da je dokazivanje namjere problematično u odsutnosti pisanog ovlaštenja ili javnih izjava” (Fein, 1993). Također se i Steven Ratner i Jason Abrams slažu da je “namjera najteži element genocida za dokazivanje i često samo indirektna ili tek dijelom vidljiva iz dokaza o okolnostima” (Ratner, Abrams, 2001, 36).

Većina istraživača genocida zaključuje da, pored toga što je genocid državni zločin, presudan značaj u okupljanju izvršilaca zločina koji će izvršiti zajednički cilj jeste zajednička ideologija. Ideologija se tradicionalno “smatrala krutim, zatvorenim sustavom ideja koji upravlja društvenim i političkim djelovanjem” (Malešević, 2011, 18). Djelovanje pokreta koji u konačnici budu prepoznati kao genocidni, u svom začetku, u momentu sisanja takve ideje predstavljaju se kao pozitivni. Tada se u njega masovno uključuju i mobiliziraju sljedbenici. Thomas Mann držeći predavanje na Claremont Collegu u Los Angelesu 1940. na temu “Rat i demokracija”, nakon što više nije mogao živjeti u Hitlerovoj Njemačkoj, ali s dovoljno iskustva da vidi kako fašistički pokret dolazi na vlast, tokom predavanja je rekao: “Dopustite da vam kažem cijelu istinu: dođe li fašizam ikada u Ameriku, doći će u ime slobode” (Riemen, 2015, 37). Dakle, zločin genocida nije nikakav zločin koji se “slučajno” događa, koji pokreću manje grupe “paravojnih jedinica”. On je dobro pripremljen državni zločin

koji ima više faza.⁷ U prilog spomenutoj tvrdnji ide i pojašnjenje Tona Zwaana, koji kaže: “Ne postoje slučajni ili nenamjerni zločini genocida... proces genocida potiče od odluke ili od paketa konstitutivnih odluka političkog rukovodstva na centralnom nivou određene države-društva. To rukovodstvo donosi odluku da pokrene politiku genocida, mada takva odluka može da se pojavi u raznoraznim oblicima. Takve odluke izuzetno rijetko postoje u pisanoj formi. Odluke se donose usmeno, a zatim se dalje prenose nižim nivoima hijerarhije, i to isključivo usmenim putem” (Zwaan, 2003). Fein naglašava, a s njom se slažu brojni autori, da “praktično svi uvažavaju činjenicu da je genocid prvenstveno državni zločin” (Fein, 1993, 12; Bauman, 1989). Rene Lemarchand tome u prilog navodi neke primjere: “Bilo da ih je počinila policija, oružane snage Ruande, paravojne jedinice ili Jugoslavenska armija, u Ruandi kao i u Bosni, masakri se nisu mogli dogoditi bez centralnog genocidnog plana elaboriranog i zamišljenog od vrha države” (Lemarchand, 2007, 185).

O kritikama klasificiranja pojedinog slučaja genocidom vode se brojne rasprave. Čini se da su najbrojnije rasprave oko broja žrtava koji je “dovoljan” da bi se neki zločin okarakterisao i presudio kao genocid. S tim u vezi Irving Louis Horowitz iznosi stav u kojem kaže: “Praveći definiciju genocida na temelju procenata ubijenog stanovništva, rizikujemo da se moral svede na obično knjigovodstvo” (Horowitz, 2000, 62). Fein je u kontekstu toga naglasila: “Suštinski se radi o svodenju genocida na brojanje ubijenih, u potpunosti ignorišući uzroke smrti” (Fein, 1994, 100). Marko Attila Hoare slaže se da se brojanjem žrtava ne može klasificirati zločin kao genocid, ali utvrđivanjem identiteta žrtava, te utvrđivanjem okolnosti zločina može se puno učiniti u utvrđivanju istine. “Ali

⁷ Prema Gregory Stantonu “genocid je proces koji se razvija kroz deset faza, koje su predvidljive ali neizbježne. U svakoj fazi genocid se može zaustaviti preventivnim mjerama. Proces nije linearan. Istovremeno se može pojaviti više faza. Logično, početne faze moraju prethoditi kasnijim fazama, ali se sve faze genocida nastavljaju pojavljivati kroz cijeli proces.” Deset faza genocida koje navodi i elaborira Stanton su: klasifikacija, simbolizacija, diskriminacija, dehumanizacija, organizacija, polarizacija, priprema, progon, istrebljenje i negiranje. Gregory H. Stanton, “The Ten Stages of Genocide”, <https://www.genocidewatch.com/tenstages>, posjeta, 12. august 2024.

ako se brojevi ne mogu upotrijebiti za potvrđivanje ili negiranje genocida, mogu nam puno reći o tome kada, gdje i kako se najveći dio ubojstva dogodilo, tko su bili glavni počinitelji i koji su bili najveće žrtve” (Hoare, 2015, 189-190).

Usvajanjem Konvencije o genocidu pravno se uspostavio i definirao genocid kao pojam, čime su ostvareni i Lemkinovi životni ideali. Pored usklađivanja pravnih normi, odnosno kodifikacije takvih oblika zločina, stekla se mogućnost podizanja optužnica, izvođenja pred sudove, te kažnjavanje počinilaca zločina genocida.⁸

Zanimljivo je da je Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ), relativno rano, čak 1950. godine, u svoje krivično zakonodavstvo uključila riječ genocid, ali da je sve zločine iz Drugog svjetskog rata karakterizirala kao “ratni zločin” ili “izdaja”.⁹ Mada je pojam ušao u zakonodavstvo, ipak, kako to ističe Mustafa Bisić, za tu vrstu zločina niko nije suđen pred sudstvom u FNRJ/ SFRJ, jer je i u kasnijim izmjenama krivičnog zakona ta formulacija ostala, ali nije korištena (Bisić, 1997, 167).

Tokom XX stoljeća formirana su i četiri međunarodna tribunala, među kojima i UN-ov *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* / Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (ICTY).¹⁰

---

⁸ Lemkin je, dakle, dao najznačajniji doprinos teorijskoj elaboraciji zločina genocida. On se ogleda i u detaljnom istraživanju nacističkih tehnike genocida koje su primjenjivali. To su: politička, društvena, kulturna, ekonomska, biološka i fizička. (Detaljnije vidi: Džananović, 2021, 61-67)

⁹ U član 124. Krivičnog zakona FNRJ definiše se genocid: “Ko u namjeri da potpuno ili djelimično uništi neku nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu, vrši ubistva ili teške povrede tijela ili vrši teško narušavanje fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupa ili prisilno raseljavanje stanovništva, ili stavi grupu u takve životne uslove koji dovode do potpunog ili djelimičnog istrebljenja grupe, ili primijeni mjere kojima se sprečava rađanje između pripadnika grupe, ili vrši prisilno preseljenje djece u drugu grupu, kazniće se strogim zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom” (Prema: Bougarel, 2011, 10).

¹⁰ UN, Security Council, S/RES/827, *Resolution 827 (1993)*, 25. maj 1993; Preostala tri su: Međunarodni vojni tribunal (Nirnberški sud), Međunarodni vojni tribunal u Tokiju (Tokijski tribunal) i Međunarodni krivični tribunal za Ruandu. (Šire o tome: Petrović et al., 2011, 521-568)

Nakon formiranja sudova za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi, opet je afirmisana ideja za formiranje stalnog suda koji će imati nadležnost za takva djela. Nakon što je usvojen Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda 1998. godine, a stupio na snagu 2002. godine, ustanovljen je Međunarodni krivični sud. U članu 5. definirano je da je “stvarna nadležnost Suda ograničena na najteža kaznena djela, značajna za cijelu međunarodnu zajednicu... Sud je nadležan za: a) zločin genocida; b) zločine protiv čovječnosti; c) ratne zločine i d) zločine agresije.”¹¹ Ovim aktom definirani su i određena je sadržajnost pobrojanih zločina. Zapravo radi se o međunarodnim zločinima *stricto sensu* za koje se u pravu predviđa nadležnost međunarodnih sudova. To su zapravo najveća krivična djela i u tu grupu djela se ubrajaju: genocid, zločin protiv čovječnosti, ratni zločini i agresija (Degan et al., 2011, 139). Ratni zločini, zločini protiv čovječnosti i zločin genocida su djela koja ne zastarjevaju. To se garantuje *Konvencijom o nezastarjevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti* koja je potpisana u New Yorku 26. novembra 1968 (Petrović et al., 2011, 287-290).

Kontinuitet nasilja i ratova nastavljen je i u XXI stoljeću. Realnost savremenog doba je da čovjek svakim danom ulaže sve više intelektualno-finansijskih potencijala u cilju usavršavanja i povećanja proizvodnje oružja za “efikasno” eliminisanje ljudi. To je “humani” paradoks sa dubokom antihumanom crtom. S obzirom na to da se ulažu ogromna sredstva u naučna istraživanja na ovom polju, možemo se složiti s Michaelom Brooksom koji zaključuje: “Ljudi na vlasti ubrzo su shvatili da je znanost dobra investicija: ako se dogodi još jedan rat, pobijedit će ona strana koja ima najbolje znanstvenike” (Brooks, 2012, 11).

---

¹¹ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda od 17. jula 1998, “*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*”, br. 2, 6. mart 2002, član 5; Dostupni na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2001_04_5_42.html, posjeta 14. juli 2024.

3.0 Genocid u i oko Srebrenice jula 1995. godine – od namjere i izvršenja do negiranja

Na primjeru međunarodnog oružanog sukoba na tlu Republike Bosne i Hercegovine u periodu 1992-1995. godine i počinjenih zločina u tom periodu može se kazati da se nisu poštovale norme međunarodnog prava, a njihovo kršenje mirno su posmatrali svjetski centri moći. Čekalo se preko tri i po godine na ozbiljnu reakciju. U te tri i po godine u Republici Bosni i Hercegovini izvršeni su zastrašujući zločini i počinjen je genocid. Ubijene su desetine hiljada nedužnih ljudi, stotine hiljada je protjerano sa svojih ognjišta, uništeno je stotine kulturno-historijskih bogatstava Bosne i Hercegovine. Zapravo, dopušteno je da se u Evropi na kraju XX stoljeća civili masovno ubijaju, zatvaraju u logore, siluju, na razne druge načine psihički i fizički ponižavaju i muče.

Višestoljetni kontinuitet razaranja Bosne i Hercegovine i bosansko-hercegovačkog društva doživio je kulminaciju tokom perioda agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu od početka 1992. do kraja 1995. godine. Istočna Bosna označena je jednim od strateških ciljeva velikosrpskog projekta, što je naglašeno trećim “strateškim ciljem srpskog naroda” u Bosni i Hercegovini kojeg je javno objavio Radovan Karadžić, lider Srpske demokratske stranke (SDS) Bosne i Hercegovine i predsjednik samoproglašene “Srpske republike Bosne i Hercegovine” (SrR-BiH), odnosno “Republike Srpske” (RS), kako je preimenovana tokom 1992. godine.¹² Karadžić je te “strateške ciljeve”, u kojima je iskazana namjera za izvršenje genocida, objavio na 16. sjednici samoproglašene Skupštine SrR-BiH koja je održana 12. maja 1992. godine u Banjoj Luci.¹³ “Strateški ciljevi” podrazumijevali su konačno razbijanje načina

¹² Paradržavna tvorevina Srpska republika Bosna i Hercegovina proglašena je 9. januara 1992. godine u Sarajevu, a preimenovana u Republiku Srpsku u septembru iste godine. (Vidi detaljnije: Džananović i dr., 2023)

¹³ Strateški ciljevi glase: “Prvi strateški cilj razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razdvajanje... Drugi strateški cilj je koridor između Semberije i Krajine... Treći strateški cilj je uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta... Četvrti strateški cilj je uspostavljanje

na koji je stoljećima egzistiralo bosanskohercegovačko društvo. Nakon što je Karadžić pročitao ove ciljeve, prvi koji je na sjednici skrenuo pažnju da ih je moguće realizirati genocidom bio je Ratko Mladić, koji je upravo na toj sjednici postavljen na čelo vojske RS. Karadžić je u više presretnutih telefonskih razgovora tokom jeseni 1991. zaprijetio da će u slučaju rata Muslimani, odnosno Bošnjaci, nestati.¹⁴ Posebno su ilustrativni i presretnuti telefonski razgovori između Karadžića i Slobodana Miloševića, jer pokazuju istinske namjere velikosrpske politike da bosanski Srbi nikada ne žive u istoj državi s Bošnjacima i Hrvatima a kroz “etničko razdvajanje” i uspostavljanje srpske države na teritoriji Bosne i Hercegovine.¹⁵ Momčilo Krajišnik je, također, kao drugi najutjecajniji rukovodilac SDS-a, na sjednici Skupštine SrBiH održanoj 18. marta 1992. godine konkretno govorio o potrebi za “nacionalnim razdvajanjem na terenu”.¹⁶

Genocidne ideje Karadžića podržavali su politički predstavnici SDS-a na lokalnim nivoima, koji su zapravo bili vrlo važan faktor u njihovom sprovođenju. Opasnost od navodnog “postepenog prigušivanja natalitetom” od strane Bošnjaka istakao je Goran Zekić, između ostalog lider

---

granica na rijeci Uni i rijeci Neretvi... Peti strateški cilj je podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i uspostavljanje svakog od ova dva dijela efektivne državne vlasti te konstitutivne države... Šesti strateški cilj je izlaz Srpske Republike BiH na more.” ICTY, inv. br. 01146063, Narodna skupština Republike Srpske, *Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 12. maj 1992; ICTY, “Izvorni zapisnik sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH, održane 12.05.1992. godine u Banjaluci u prostorijama Doma JNA”, govor Radovana Karadžića, 7-8.

¹⁴ ICTY, dokaz br. P2536, *Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom “Rukovodstvo bosanskih Srba 1990-1992.”*, 30. juli 2002, 191.

¹⁵ Naprimjer pogledati: ICTY, dokaz br. P5877, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 4. septembar 1991; ICTY, P5861, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 23. septembar 1991; ICTY, P2546, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 24. oktobar 1991; ICTY, P5832, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 29. oktobar 1991; ICTY, P5832, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 29. oktobar 1991; ICTY, P5790, *Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića*, 20. decembar 1991;

¹⁶ ICTY, Predmet protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, dokaz br. P00708, *Stenografske bilješke sa 11. sjednice Skupštine RS*, 18. mart 1992, 12.

srebreničkog SDS-a, sredinom marta 1992. na 11. sjednici samoproglašene Skupštine SrR BiH, petnaestak dana prije početka agresije. Zekić je izjavio: "... svi pregovori će ići dalje, a Bosna i Hercegovina će postojati kao međunarodno priznati subjekat koji će unutrašnje uređenje rastezati deset godina. Nikad da se postigne, a oni će svojim natalitetom i naše teritorije postepeno prigušivati pa ćemo doći u tešku situaciju."¹⁷ Navedene ideje i sprečavanje bošnjačkog "postepenog prigušivanja natalitetom" jedino je moglo da se sprovede realizacijom genocidnog plana, što se i učinilo u narednim godinama.

U Srebrenici se zapravo, kao i u ostalim dijelovima istočne Bosne, od aprila 1992. godine sprovodio genocidni plan o "etnički čistim" prostorima. Uslijedili su masovni i brutalni zločini širom podrinjskih općina. Nakon zauzimanja Srebrenice u aprilu 1992. godine od strane snaga Jugoslovenske narodne armije (JNA) i njihovih saradnika u Bosni i Hercegovini i uspostavljanja srpske vlasti ubijeni su i zlostavljani brojni Bošnjaci, a njihova imovina je opljačkana i spaljena. Nakon što su pripadnici legalnih formacija Republike Bosne i Hercegovine uspjeli 9. maja 1992. osloboditi Srebrenicu, ovaj prostor je kontinuirano napadan u naredne tri godine.¹⁸ Katastrofalna humanitarna, medicinska i sigurnosna situacija dodatno je pogoršana u prvom kvartalu 1993. godine kada su snage Vojske RS i Vojske Jugoslavije (VJ) pod svoju kontrolu stavili podrinjske enklave Kamenicu, Cersku i Konjević-Polje što je prouzrokovalo dodatno približavanje VRS Srebrenici i dolazak hiljade novih bošnjačkih civila u srebreničku enklavu. Granatiranja i dejstva po Srebrenici nastavljena su u narednom periodu. Ni proglašenje Srebrenice "sigurnom zonom" UN-a 16. aprila 1993. godine nije bilo od velike pomoći.¹⁹ Sljedeći dan,

¹⁷ ICTY, "Stenogram 11. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 18.03.1992.," govor Gorana Zekića, 45-46.

¹⁸ ICTY, UN, Generalna skupština, *Izveštaj generalnog sekretara u skladu sa Rezolucijom Generalne skupštine 53/35 – Pad Srebrenice*, 15. novembar 1999, 18; ICTY, IT-98-33-T, *Prvostepena presuda protiv Radislava Krstića*, 2. august 2001, par. 13

¹⁹ ICTY, Predmet protiv Radovana Karadžića, dokaz br. P4209, UN, Security Council, *Resolution 819 (1993)*, 16. April 1993.

17. aprila 1993, postignut je sporazum o prekidu vatre na prostoru Srebrenice od 18. aprila 1993. godine, demilitarizaciji Srebrenice i nesmetanom prolazu UN snaga.²⁰ Već 18. aprila raspoređen je Kanadski bataljon u enklavi, koji je uspostavio komandni centar u samom gradu (četa Bravo), te veću glavnu bazu u Potočarima, 5 kilometara sjevernije od Srebrenice prema Bratuncu.²¹

Stanovništvo u srebreničkoj enklavi, živjelo je bez minimalnih elementarnih uslova za život, odnosno bez dovoljno lijekova i medicinskog materijala, higijenskih potrepština, sa minimalnim količinama hrane. Dejstvovanja snaga VRS su se dešavala i nakon dobijanja statusa “sigurne zone”, a humanitarna situacija je bila nešto bolja, ali i dalje ispod minimuma.²² Početkom 1995. godine kanadski bataljon UNPROFOR-a zamijenjen je sa dva nizozemska bataljona.²³

Dana 8. marta 1995. godine u *Direktivi br. 7.* koju je potpisao Radovan Karadžić jasno je izložena strategija RS-a u vezi sa “sigurnim zonama” u istočnoj Bosni. U njoj je, između ostalog, Drinskom korpusu (DK) VRS naređeno da čim prije izvrši potpuno fizičko odvajanje Srebrenice i Žepe te da treba “svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i

²⁰ ICTY, GŠ VRS, br. 17/5-48, *Sporazum o demilitarizaciji*, 18. april 1993; Detaljnije vidi: ICTY, *Prvostepena presuda protiv V. Popovića, Lj. Beare, D. Nikolića, Lj. Borovčanina, R. Miletića, M. Gvere i V. Pandurevića*, Tom 1, par. 96-97.

²¹ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 4972.

Nakon što je 6. maja usvojena Rezolucija 824, kojom je pored Srebrenice status “sigurne zone” proširen na još pet gradova (Žepa, Sarajevo, Tuzla, Goražde i Bihać), 8. maja potpisan je Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe. Sporazum su potpisali Sefer Halilović, načelnik GŠ ARBiH i Ratko Mladić, komandant GŠ VRS, te kao svjedok i predstavnik UNPROFOR-a Philippe Morillon. ICTY, Predmet protiv Radovana Karadžića, dokaz br. D135, *Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe*, 8. maj 1993, 1-4; Detaljnije o demilitarizaciji, predaji oružja i kontrolama snaga UNPROFOR-a vidi: ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 4973-4976; ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Mladića*, tom III, par. 2341-2342.

²² ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Mladića*, tom III, par. 2330-2334.

²³ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 4977-4978.

Žepi.”²⁴ Početkom jula 1995. naslanjajući se na *Direktive 7 i 7/1* naređeno je: “Iznenadnim napadom potpuno razdvojiti i suziti enklave Srebrenica i Žepa, popraviti taktički položaj snaga u dubini zone i stvoriti uslove za eliminisanje enklava”. Operacija VRS kodnog naziva “Krivaja-95” započela je 6. jula, a snage VRS u Srebrenicu su ušle 11. jula 1995. godine.²⁵

Tokom popodneva i večeri 10. jula 1995. znatan broj civila se smjestio u bazu UN-a u Srebrenici. Komandant Nizozemskog bataljona Thom Karremans obavijestio je civilnu vlast u Srebrenici o navodnim velikim NATO napadima naredno jutro 11. jula. Bošnjaci nisu vjerovali da će se to desiti i zato je u večernjim satima 10. jula između 10.000 i 15.000 lica, uglavnom muškaraca, okupljalo se u sjeverozapadnom dijelu enklave, između sela Šušnjari i Jaglići. Odatle su formirali dugu kolonu i započeli marš u pravcu Tuzle. Po nekim procjenama kolona je bila dugačka deset kilometara. To je bio “marš smrti”, jer su snage VRS djelovale po koloni raznim sredstvima.²⁶

Naredni dan, 11. jula, do 16:00 sati pripadnici Nizozemskog bataljona UN-a su evakuisali preostalih 4.000 do 5.000 civila iz baze UN-a u Srebrenici u bazu u Potočarima.²⁷ Snage VRS su zauzele Srebrenicu i Mladić je pred televizijskim kamerama u Srebrenici izjavio: “Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru.” Zatim je naredio snagama VRS da krenu za Potočare.²⁸

²⁴ ICTY, Vrhovna komanda OS RS, dt. br. 2/2-11, *Direktiva za dalja dejstva op. br. 7*, 8. mart 1995, 8.

²⁵ ICTY, Komanda DK, str. pov. br. 04/156-2, *Zapovest za aktivna b/d op. br. 1-“Krivaja-95”*, 2. juli 1995.

²⁶ ICTY, R. Butler, “Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija): Operacija ‘Krivaja 95’”, 34, 39; ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5036-5038.

²⁷ ICTY, R. Butler, “Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija): Operacija Krivaja 95”, 35.

²⁸ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Mladića*, tom III, par. 2410; ICTY, Predmet protiv Karadžića, dokaz br. P4201, *Ažuriran video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom*.

Uporedo sa organizovanim zločinima i progonom Bošnjaka iz Srebrenice, zapravo dok je trajala “predaja Srebrenice od strane Zapada Srbima”,²⁹ trajale su pripreme i za izvođenje dejstava na susjednu “sigurnu zonu” UN-a Žepu, gdje je DK pripremio operaciju kodnog naziva “Stupčanica-95”.³⁰ Situacija u i oko UN-ove baze u Potočarima 11. i 12. jula 1995. bila je katastrofalna. Bila je velika vrućina, a nije bilo vode, hrane i lijekova, niti su bili obezbijeđeni elementarni higijenski uslovi. Neke žene su se porađale, neki ljudi su umirali, neki su izvršili samoubistvo ili pokušavali da ga izvrše. Oko baze čuli su se pucnji, žene su seksualno zlostavljane sve do 13. jula.³¹

Već 12. jula pripremljen je veliki broj autobusa i kamiona za organizovano istrebljenje civilnog stanovništva iz Potočara u pravcu Kladnja, teritorije pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine. Taj dan oko 12:00 sati počeli su da odlaze prvi autobusi iz UN-ove baze. U Potočarima su pored Ratka Mladića taj dan bili prisutni brojni visoki vojni oficiri VRS.³² Organizovano iseljavanje stanovništva nastavljeno je i 13. jula i završeno do 20:00 taj dan. Prije ukrcavanja stanovništva vršeno je organizovano razdvajanje muškaraca starosti do 60 godina, kao i starijih dječaka.³³ Brojne žene i djevojčice su prijavile da su silovane i druge okrutnosti koje su vršene od strane snaga VRS. Muškarci i dječaci koji su odvajani su vođeni u “bijelu kuću”, koja se nalazila u blizini

²⁹ O odgovornosti međunarodne zajednice za predaju “njih” “sigurnih zona” srpskim vojnicima napisano je više publikacija. Vidi naprimjer: (Biserko, 2005)

³⁰ ICTY, IT-05-88-A, Predmet protiv Popovića i dr., dokaz br. P1225, Drinski korpus, str. Pov. Br. 02/04-158-1, *Zapovest za napad na enklavu Žepu – “Stupčanica-95”*, 13. juli 1995, 1-4.

ICTY, *Prvostepena presuda protiv V. Popovića, Lj. Beare, D. Nikolića, Lj. Borovčanića, R. Miletića, M. Gvere i V. Pandurevića*; ICTY, IT-05-88-A, *Drugostepena presuda protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića*, 30. januar 2015.

³¹ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5076-5077.

³² ICTY, R. Butler, “Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija): Operacija ‘Krivajava 95’”, 44.

³³ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5095, 5109.

UN-ove baze.³⁴ Tu su već počela ubijanja. Prilikom prolaska konvoja ka Kladnju, autobusi su zaustavljeni, a neki muškarci izvođeni i ubijani.³⁵

Po koloni koja je krenula pješke “maršem smrti” djelovalo je artiljerijom, bacane su ručne bombe, postavljane su zasjede. Mnogi su ubijeni u šumama, a velika većina se predavala snagama VRS.³⁶ Često su snage VRS da bi prevarile Bošnjake koristili oklopni transporter UNPROFOR-a, nosili opremu i uniforme sa zastavom UN-a te pozivali ljude da se predaju. Misleći da će im to garantovati bezbjednost, mnogi su se predali.³⁷

U narednim danima, nakon 11. jula 1995, Bošnjaci su po utvrđenom planu zarobljeni, odvođeni i ubijani na ranije utvrđenim lokacijama, primarno na prostoru općine Zvornik i Bratunac. U genocidu tokom jula 1995. ubijeno je najmanje 8.372 Bošnjaka, od čega 694 djece.³⁸ Nakon Srebrenice krajem jula snage VRS pod svoju kontrolu stavile su i “sigurnu zonu” Žepu. Od 1996. godine otkriveno je 94 masovne grobnice i 336 površinskih lokacija povezanih s genocidom u Srebrenici i oko nje jula 1995. Većina posmrtnih ostataka žrtava genocida pronađeno je u više sekundarnih i tercijarnih masovnih grobnica, što govori koliko je politici koja je osmislila i sprovela genocid bilo važno da se sakriju čijnjenice i sama istina o razmjerama istog. Još se traga za oko 1.000 žrtava genocida (Halilović et al., 2022).

³⁴ ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5142; ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Mladića*, tom III, par. 2527.

³⁵ Detaljnije o izvođenju i ubijanju muškaraca vidi: ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5146-5154.

³⁶ Detaljnije o koloni ljudi koji su se okupili u Šušnjarima, njihovom putu ka Nezuku, blokiranju kolone, zasjedama, zločinima, predaji ljudi iz kolone, zarobljavanjima, prevozu do logora i u konačnici ubijanjima vidi: ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Mladića*, tom III, par. 2578-2609; 2615-2656; ICTY, R. Butler, “Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija): Operacija ‘Krivaja 95’”, 34, 39; ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5036-5038.

³⁷ Detaljnije o tome: ICTY, *Prvostepena presuda protiv R. Karadžića*, tom IV, par. 5162-5166.

³⁸ Arhiv Memorijalnog centra Srebrenica – Potočari; U periodu 1992-1995. godine u Srebrenici, uključujući i genocid u i oko Srebrenice jula 1995. godine, ubijeno je najmanje 826 djece (Džananović, 2020, 119-120).

4.0 Presude za genocid u Srebrenici i negiranje genocida

Počinjeni zločini pred ICTY-em i Međunarodnim sudom pravde u Den Haagu, kao i pred nacionalnim sudovima, presuđeni su, između ostalog, kao genocid nad Bošnjacima. Do danas je pred različitim sudovima za genocid i ratne zločine u Srebrenici osuđeno više od 50 osoba, na preko 700 godina zatvora. Kompletan politički i vojni vrh samoproglašene RS presuđen je pred ICTY ili Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove (IRMCT).³⁹ Također, pred Sudom Bosne i Hercegovine izrečene su presude za genocid.⁴⁰ Prva presuda pred ICTY-em u kojoj su zločini nad Bošnjacima u Srebrenici i oko nje jula 1995. godine okarakterisani genocidom jeste protiv Radislava Krstića, generala VRS.⁴¹ Politički i vojni lideri RS-a Radovan Karadžić i Ratko Mladić su pored doživotnih zatvorskih kazni presuđeni i za genocid nad Bošnjacima.⁴² U predmetu protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, čelnih ljudi SDB-a Srbije, pred ICTY-em, odnosno pred IRMCT, utvrđeno je postojanje UZP-a unutar Bosne i Hercegovine.⁴³ U konačnoj presudi obuhvaćeni su podaci koji se odnose na Trnovo i pogubljenje šest bošnjačkih dječaka i muškaraca koji su zarobljeni nakon zauzimanja Srebrenice u julu 1995. godine.⁴⁴ Neki od zločinaca priznali su odgovornost za počinjene zločine.⁴⁵ Pred Međunarodnim sudom pravde

³⁹ Detaljniji uvid u postupke vidi: ICTY, Cases, <https://www.icty.org/en/cases>, posjeta, 12. juli 2024; IRMCT, Cases, <https://www.irmct.org/en/cases>, posjeta, 12. juli 2024.

⁴⁰ Detaljniji uvid u postupke vidi na: Sud BiH, Sudska praksa, <https://www.sudbih.gov.ba/Court/Practice>, posjeta 12. januar 2024.

⁴¹ ICTY, IT-98-33-T, *Prvogostepena presuda protiv Radislava Krstića*, 2. august 2001; ICTY, IT-98-33-T, *Drugogostepena presuda protiv Radislava Krstića*, 19. april 2004;

⁴² IRMCT, MICT-13-55-ES, *Drugogostepena presuda protiv Radovana Karadžića*, 20. mart 2019; IRMCT, MICT-13-56, *Drugogostepena presuda protiv Ratka Mladića*, 8. juni 2021.

⁴³ <https://www.slobodnaevropa.org/a/stanisisic-simatovic-drugogostepena-presuda/32435477.html>, posjeta 1. juni 2023.

⁴⁴ IRMCT, MICT-15-96-A, *Presuda Žalbenog vijeća*, 31. maj 2023, par. 562-563; Dostupno na: https://www.irmct.org/sites/default/files/case_documents/IRMCT-Appel-Judgement-Stanisisic-Simatovic-ENG.pdf

⁴⁵ Dražen Erdemović je pred ICTY-em priznao krivicu i u drugogostepenom postupku dobio pet godina zatvora. ICTY, IT-96-22-A, *Drugogostepena presuda Draženu*

Srbija je presuđena kao suodgovorna jer nije spriječila genocid nad Bošnjacima u Srebrenici i oko nje jula 1995. i jer nije kaznila počinioce.⁴⁶

Trideset godina poslije početka agresije i činjenja genocida nad Bošnjacima velikodržavne aspiracije prema širenju svojih granica na prostorima zapadno od rijeke Drine nisu prestale. Također moglo bi se kazati na osnovu teorijske elaboracije etapa genocida da genocidni proces nije zaustavljen i nalazi se u svojoj posljednjoj fazi – fazi negiranja. Hariz Halilović je trenutne načine negiranja genocida nad Bošnjacima imenovao pojmom “triumfalizam”.⁴⁷ Genocid se negira na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou (detaljnije vidi: Mulagić, 2014; Džananović, 2023, 66-82; Karčić, 2021).

Donošenje *Odluke* Valentina Inzka, tadašnjeg visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini, kojom je sredinom 2021. godine donio *Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine* kojim se, između ostalog, zabranilo negiranje genocida i slavljenje presuđenih ratnih zločinaca nije zaustavilo prakticiranje tih pojava. Veličanje ratnih zločinaca i stimulisanje negiranja počinjenog genocida nad Bošnjacima politika

---

Erdemoviću, 7. oktobar 1997;

Momir Nikolić je također postupku pred ICTY priznao svoju odgovornost za počinjene zločine. U prvostepnom postupku presuđen je na 27 godina zatvora. U žalbenom postupku kazna je smanjena na 20 godina zatvora. ICTY, IT-02-60/1-S, *Prvostepena presuda protiv Momira Nikolića*, 2. decembar 2003, par. 2, 183; ICTY, IT-02-60/1-S, *Drugostepena presuda protiv Momira Nikolića*, 8. mart 2006;

Dragan Obrenović je također priznao krivicu i svoju odgovornost za počinjene zločine tokom genocida u i oko Srebrenice jula 1995. godine i Pretresno vijeće mu je izreklo kaznu zatvora u trajanju od 17 godina. ICTY, IT-02-60/2-T, *Presuda o kazni Dragana Obrenovića*, 10. decembar 2003, par. 156;

Također, važno je napomenuti da je i Biljana Plavšić, visoka funkcionerka SDS-a, priznala krivicu i osuđena je na 11 godina zatvora. ICTY, IT-00-39 i 40/1, *Presuda o kazni Biljani Plavšić*, 27. februar 2003.

⁴⁶ International Court of Justice (ICJ), Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), *Judgment*, I.C.J. Reports, 26 February 2007, Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf>.

⁴⁷ “Hariz Halilović: U BiH na djelu triumfalizam”, <https://n1info.ba/video/info/a402895-hariz-halilovic-u-bih-na-djelu-je-trijumfalizam/>, posjeta 12. august 2024.

je vladajućih i dominantne većine opozicionih struktura vlasti u Republici Srbiji i manjem bosanskohercegovačkom entitetu RS. Te vlasti se očigledno ne mire sa činjenicom da u RS-u, na “njihovim” zacrtanim velikodržavnim prostorima, žive manji dijelovi bošnjačkih i hrvatskih manjina. Na sve načine djeluju i poručuju da nema zajedničkog života i da ne žele izgradnju mira, već dalju razgradnju bosanskohercegovačkog društva. Prije nego je Generalna skupština UN-a u maju 2024. godine izglasala Rezoluciju o genocidu u Srebrenici⁴⁸, političke elite iz Republike Srbije, a posebno predsjednik Aleksandar Vučić, ali i politički lideri bosanskohercegovačkog entiteta RS, uložili su značajne napore kako bi spriječili usvajanje ove Rezolucije.⁴⁹ Ovim potezom potvrdili su da im je historijski revizionizam i negiranje genocida važnije od bilo kakvog iskrenog suočavanja s prošlošću i izgradnje mira u regionu. Od separatističkih ideja i “strateških ciljeva” se ni danas ne odustaje. Ignorisanje odluka i stavova visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini, ignorisanje odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i neustavno djelovanje, narušavanje i negiranje suvereniteta Bosne i Hercegovine, veličanje presuđenih ratnih zločinaca, negiranje genocida i proslave neustavnog “devetog januara 1992.” samo su neke od aktivnosti koje organiziraju, provode i podržavaju političke strukture unutar bosanskohercegovačkog entiteta RS, uz snažnu i presudno važnu ulogu zvaničnog Beograda.

5.0 Zaključak

Ključnu ulogu u definiranju i prepoznavanju genocida odigrao je Raphael Lemkin, čiji su napori rezultirali usvajanjem *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* 1948. godine. Ova Konvencija predstavljala je prekretnicu u pravnom definiranju i priznavanju geno-

⁴⁸ UN, General Assembly, A/RES/78/282, *International Day of Reflection and Commemoration of the 1995 Genocide in Srebrenica*, 23 May 2024, Dostupno na: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/152/96/pdf/n2415296.pdf>.

⁴⁹ <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2024/5/17/vucic-i-dodik-razgovarali-o-rezoluciji-o-srebrenici>, posjeta 15. juli 2024.

cida. Definicija genocida uspostavljena je kao pravni standard i, iako su postojale poteškoće u dokazivanju genocidne namjere, međunarodni pravni okvir omogućio je borbu protiv ovih zločina.

Unatoč međunarodnim naporima, uključujući formiranje tribunala poput ICTY-a, genocid i dalje predstavlja ozbiljnu prijetnju u savremenom svijetu. Dokazi o kontinuiranom nasilju i kršenju ljudskih prava u XX, kao i u XXI stoljeću ukazuju na potrebu za stalnim unapređenjem pravnog sistema i međunarodne saradnje kako bi se učinkovito odgovorilo na ove teške zločine. Pitanje genocida također zahtijeva dublje razumijevanje ideologije i političkih ciljeva koji često stoje iza ovih zločina. Genocid nije slučajna niti sporadična pojava. On je rezultat sistematskih odluka i planiranja na visokom nivou vlasti, što dodatno naglašava potrebu za prevencijom i međunarodnim nadzorom.

Pored uspostave međunarodnih sudova i pravnih normi, genocid je počinjen i presuđen za dešavanja u i oko Srebrenice jula 1995. godine. Ovaj genocid, počinjen pod vodstvom Ratka Mladića i Radovana Karadžića, odražava brutalnu primjenu velikosrpske politike "etničkog čišćenja" u Bosni i Hercegovini. Planiranje, implementacija i kontinuirano negiranje genocida ukazuju na kompleksnu dinamiku zločina i njegovih posljedica koje su i danas prisutne.

Usvojena Rezolucija o genocidu u Srebrenici pred Generalnom skupštinom UN-a dodatna je obaveza za stalnim obrazovanjem, istraživanjem i međunarodnim pritiskom kako bi se osiguralo da istina o genocidu nad Bošnjacima u Srebrenici ostane jasno i nedvosmisleno prepoznata. Suočavanjem s prošlošću i potpunim priznavanjem zločina jedino je moguće graditi temelje za trajni mir u Bosni i Hercegovini i regiji.

BIBLIOGRAFIJA:

1. Arendt, H. (2000): *Eichmann u Jerusalimu – Izvještaj o banalnosti zla*. Beograd: K. V. S.
2. Arhiv ICTY, *online* baza podataka.
3. Bauman, Z. (1989): *Modernity and the Holocaust*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
4. Bećirević, E. (2009): *Na Drini genocid*. Sarajevo: Buybook.
5. Biserko, S. (priredila) (2005): “Međunarodna zajednica i srebrenički masakr”, *Srebrenica: Od poricanja do priznanja*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
6. Bisić, M. (1997): *Ratni zločin i genocid*. Sarajevo: ZAP Biblioteka.
7. Bougarel, X. (2011): “Od krivičnog zakona do Memoranduma. Upotrebe pojma ‘genocid’ u komunističkoj Jugoslaviji”, *Političke perspektive*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Vol. 1, No. 2.
8. Brooks, M. (2012): *Slobodni radikali: tajna anarhija znanosti*. Zagreb: Ljevak.
9. Bruneteau, B. (2005): *Stoljeće genocida*. Zagreb: Politička kultura.
10. Chalk, F. (1994): “Redefining Genocide”, *Genocide: Conceptual and Historical Dimension*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
11. Degan, V.-Đ., Pavišić, B., Beširević, V. (2011): *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union i JP Službeni glasnik.
12. Dimitrijević, V., Vidanović, V., Jovanović, I., Marković, Ž., Milanović, M. (2010): *Haške nedoumice, Poznato i nepoznato o Međunarodnom krivičnom tribunal za bivšu Jugoslaviju*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
13. Džananović, M. (2020): “Dijete i porodica u genocidu – S posebnim osvrtom na genocid nad Bošnjacima u i oko Srebrenice jula 1995. godine”, *Monumenta Srebrenica, Istraživanja, dokumenti, svjedočenja - knjiga 9. - Srebrenica kroz minula stoljeća*. Tuzla - Srebrenica: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa.
14. Džananović, M. (2021): “Pregled tipologizacije zločina genocida: prilog izučavanju sociologije genocida”, *Novi Muallim*. Sarajevo: RIZBiH, br. 88, 61-67.

15. Džananović, M. (2023): "Institutional denial of genocide against Bosniaks and discrimination against returnees in Republika Srpska", *Bosnian Studies*, Sarajevo: BZK Preporod, Vol. VII/1, 66-82.
16. Džananović, M., Medić, J., Karčić, H. (2023): *Nastanak Republike Srpske: od regionalizacije do strateških ciljeva: (1991-1992)*, Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu.
17. Fein, H. (1993): *Discriminating Genocide from War Crimes: Vietnam and Afghanistan Reexamined*. Denver Journal of International Law and Policy, br. 22.
18. Fein, H. (1993): *Genocide: A Sociological Perspective*. London: Saga Publications.
19. Fein, H. (ur.) (1994): *The Prevention of Genocide: Rwanda and Yugoslavia Reconsidered*. New York: Institut for Study of Genocide.
20. Halilovich, H., Buturović, A., Karčić, H., Bećirević, E., Mujanović, J. (2022): *Bosnian genocide reader*, Srebrenica: Memorijalni centar Srebrenica.
21. Hoare, M. A. (2015): *Bosnia and Herzegovina – genocide, justice and denial*. Sarajevo: Center for Advanced Studies.
22. Horowitz, I. L. (2000): "Genocide and the Reconstruction of Social Theory: Observations on the Exclusivity of Collective Death", *Genocide and the Modern Age: Etiology and Case Studies of Mass Death*. New York: 1st Syracuse University Press.
23. ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), *Judgment*, I.C.J. Reports, 26 February 2007.
24. ICTY, Cases, <https://www.icty.org/en/cases>.
25. IRMCT, Cases, <https://www.irmct.org/en/cases>.
26. Jonassohn, K., Chalk, F. (2000): "A Typology of Genocide and Some Implications for the Human Rights Agenda", *Genocide and the Modern Age: Etiology and Case Studies of Mass Death*. New York: First Syracuse University Press.
27. Karčić, Hikmet, "An Erased Memorial, a Rape Motel, and a Nationalist Disneyland: Bosnian Genocide Denial and the Fight for Memory

- in a Bosnian Town”, *Georgetown Journal of International Affairs* 22 (2), 2021, 167-173.
28. Kiernan, B. (2007): *Blood and Soil: A World History of Genocide and Extermination from Sparta to Darfur*. New Haven: Yale University Press.
29. Lavić, S. (2014): *Leksikon socioloških pojmova*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
30. Lemarchand, R. (2007): “Poređenje polja smrti: Ruanda, Kambodža i Bosna”, Jensen L. B., Stevan (ur.), *Genocid: slučajevi, poređenja i savremene rasprave*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
31. Lemkin, R. (1944): *Axis Rule in Occupied Europe; Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*. Washington D. C.: Carnegie Endowment for International Peace.
32. Lemkin, R. (1945): *Genocide – A Modern Crime*. Free World, No. 9.
33. Lemkin, R. (1947): “Genocid as a Crime under International Law”, *The American Journal of International Law*. Cambridge University Press, Vol. 41, no. 1.
34. Malešević, S. (2011): *Sociologija rata i nasilja*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk.
35. Mišambled, R. (2015): *Istorija nasilja. Od kraja srednjeg veka do danas*. Beograd: Delfi.
36. Mulagić, E. (2014): *Negiranje genocida nad Bošnjacima*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
37. Omerović, E. (2021): “Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida: izvor međunarodnih obaveza”, *Genocid nad Bošnjacima, Srebrenica 1995-2020: Uzroci, razmjere i posljedice*, Tom 1. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
38. Petrović, B., Bisić, M., Perić, V. (2011): *Međunarodno kazneno sudovanje (pregled sudske prakse i relevantnih dokumenata)*. Sarajevo: Privredna štampa.

39. Power, S. (2002): *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. New York: Basic Books.
40. *Raphael Lemkin and the genocide convention* (2007): Brookline: Facing History and Ourselves.
41. Ratner, S., i Abrams, J. (2001): *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law*, 2nd edition. Oxford: University Press.
42. Riemen, R. (2015): *Vječiti povratak fašizma*, Zagreb: TIM PRESS.
43. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda od 17. jula 1998, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 2, 6. mart 2002.
44. Rubinstein, W. (2004): *Genocide*. Edinburg: Pearson Education.
45. Schabas, A. W. (1996): *Genocide in the international Law: The crimes of crimes*. Oakland: Cambridge University Press.
46. Shaw, M. (2007): *What is genocide?*. Cambridge: Polity Press.
47. Stanton, H. G. (2024): *The Ten Stages of Genocide*.
48. Sud BiH, Sudska praksa, <https://www.sudbih.gov.ba/Court/Practice>.
49. Totten, S., Parsons, W. S. (ur.) (2009): *Century of Genocide: Critical Essays and Eyewitness Accounts*. New York: Routledge.
50. UN, Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.
51. UN, General Assembly, A/RES/78/282, *International Day of Reflection and Commemoration of the 1995 Genocide in Srebrenica*, 23 May 2024.
52. UN, Security Council, S/RES/827, *Resolution 827 (1993)*, 25. maj 1993.
53. Valentino, A. B. (2004): *Final Solutions: Mass Killing and Genocide in the Twentieth Century*. New York: Cornell University Press.
54. Wallimann, I., Dobkowski, M., Rubenstein, R. (ur.) (2000): *Genocide and the Modern Age: Etiology and Case Studies of Mass Death*. New York: 1st Syracuse University Press.
55. Zwaan, T. (2003): *O etiologiji i genezi genocida i drugih masovnih zločina uperenih protiv određenih grupa*. Centar za proučavanje holokausta i genocida Holandske kraljevske akademije nauka i umjetnosti Univerziteta u Amsterdamu.